

УДК 811.112.2'373(043.3)

Л. А. Пасик, Л. Ф. Рись

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

МЕТАФОРИЧНА ПРОФІЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ PARTNERWAHL (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

У статті схарактеризовано мовні засоби вираження метафоричної профілізації концепту PARTNERWAHL у німецькій мові, який уподібнюється живій істоті, предметові, асоціюється з концептами ЛЮБОВ, ВИГОДА, ПЛАНУВАННЯ БЮДЖЕТУ, РИЗИК, НЕБЕЗПЕКА, які засвідчують існування асоціативно-образного складника досліджуваного концепту.

Ключові слова: *концепт, ВИБІР ПАРТНЕРА, метафора, профілізація, засоби вираження*

METAPHORICAL PROFILING OF THE CONCEPT PARTNERWAHL IN GERMAN LANGUAGE

*The article is dedicated to the study of the metaphorical profiling of the concept PARTNERWAHL / PARTNER CHOICE in German language. In cognitive science metaphor is one of the major mental operations, ways of knowing and categorizing reality. The actuality of this study is caused by the necessity of a systematic study of metaphorical profiling of the concept PARTNERWAHL / PARTNER CHOICE in German language. The article presents the definition of the profiling of the concept. The article examines also the classification of the conceptual metaphors, based on the theory of the conceptual metaphor, explored by George Lakoff and Mark Johnson in their work *Metaphors We Live By* and extended by M. V. Pimenova. The article presents the analysis and description of the the means of expression of metaphorical reinterpretation of the concept PARTNERWAHL / PARTNER CHOICE in modern German language. Among them have been determined the lexical and the syntactical means. Due to its metaphorical reinterpretation concept PARTNERWAHL / PARTNER CHOICE is likened to a living being (LEBEWESEN), whom we can meet etc.; to an object*

© Пасик Л. А., Рись Л. Ф.

(GEGENSTAND), which can be light, difficult. The concept PARTNERWAHL / PARTNER CHOICE is also associated with such concepts as LIEBE (LOVE), NUTZEN (BENEFIT), BUDGETPLANUNG (BUDGET PLANNING), RISIKO (RISK), GEFAHR (DANGER), which assure the associative-figurative component of the concept under study.

Key words: concept, Partnerwahl, metaphor, profiling, means of expression

МЕТАФОРИЧЕСКОЕ ПРОФИЛИРОВАНИЕ КОНЦЕПТА PARTNERWAHL (НА МАТЕРИАЛЕ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА)

В статье охарактеризованы языковые средства выражения метафорического профилирования концепта PARTNERWAHL в немецком языке, который уподобляется живому существу, предмету, ассоциируется с концептами ЛЮБОВЬ, ВЫГОДА, ПЛАНИРОВАНИЕ БЮДЖЕТА, РИСК, ОПАСНОСТЬ, подтверждающими существование ассоциативно-образного компонента исследуемого концепта.

Ключевые слова: концепт, ВЫБОР ПАРТНЕРА, метафора, профилирование, средства выражения

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі розвитку лінгвістики значно зріс інтерес до проблем пізнання дійсності та її відображення у свідомості людини. На зміну попереднім науковим парадигмам приходить нова, когнітивно-комунікативна, у межах якої семантичні дослідження переходять на концептуальний рівень аналізу, що передбачає вивчення значення у зв'язку з внутрішнім світом людини, її мисленням, процесами повсякденного висловлювання й розуміння.

Аналіз досліджень цієї проблеми. У лінгвістиці існує широкий підхід до витлумачення метафор за змістовими ознаками. Аналізуються не тільки власне метафори, а й метонімії, гіперболи, синестезії, перифрази, порівняння – тобто все те, що підводиться під процеси тропеїзації.

У когнітивній та концептуальній лінгвістиці визнано беззаперечним фактом те, що «основним способом пізнання, категоризації, концептуалізації,

оцінки та пояснення світу», а також формою експлікації концептуальних структур є метафора, як «виявлення аналогових можливостей людського розуму» [6, с. 123].

Теорія концептуальної метафори була запропонована вченими-когнітивістами Дж. Лакоффом та М. Джонсоном, їх праця «Метафори, котрими ми живем» (1980) стала базовою для більшості дослідників феномена метафори. На думку вчених, «метафори пронизують наше повсякденне життя, причому не тільки мову, але й мислення та діяльність» [1, с. 25]. За теорією дослідників – саме життя робить наше мислення метафоричним. Наші метафори формуються на основі нашого досвіду. Суть метафоричного мислення полягає в тому, що людина переносить ознаки чітко зрозумілої ідеї на іншу ідею, часто навіть на абстрактну [20, с. 14-27].

На основі досліджень Дж. Лакоффа та М. Джонсона розроблена класифікація типології базових метафор, у якій є структурні метафори, які концептуалізують окремі сфери, шляхом переносу на них структурної організації інших сфер (любов/життя – це подорож); орієнтаційні метафори – більшість понять такого типу пов'язані з просторовою орієнтацією («вверх-вниз», «правий-лівий»); онтологічні – осмислення досвіду в термінах об'єктів, речовин і субстанцій, що дає змогу вирізняти деякі частини досвіду і трактувати їх як дискретні сутності чи речовини деякого певного типу [1]. М. В. Піменова називає ще метафори каналу зв'язку, які вбачають у процесі комунікації рух смислів, які заповнюють мовні вирази по каналу, який поєднує мовця і слухача; будівельні метафори – подають смисл великих мовленнєвих творів як «конструкцію» із дрібніших «блоків» – смислів; контейнерні метафори – смисли подаються тут як наповнення конкретних мовних одиниць (наприклад, серце – це посудина, заповнена емоціями, пам'ять – переповнена ємність) [3, с. 83-84].

Набуваючи певного метафоричного профілю, один і той же концепт здатний викликати різні асоціативні реакції, актуалізація яких відбувається в дискурсі та через дискурс. Під профілізацією концепту, притримуючись

позицій А. М. Приходька, розуміємо дисперсну техніку творення його вербального портрета, пов'язану з дискурсивною діяльністю людини, яка зумовлює її суб'єктивно-оцінне ставлення до концепту і, відповідно, його специфічне відтворення засобами вторинної номінації як об'єкта рефлексії. Необхідно наголосити, що об'єкт завжди багатший за ті ознаки, особливості й параметри, які в ньому виявляє суб'єкт [2, с. 32; 4, с. 110].

Концепт не є щільно закритим резервуаром чи контейнером з метафорами. Він наділяється новими асоціаціями і образами в дискурсі, метафоричні ресурси якого, мабуть, невичерпні. Сукупність метафоричних образів концепту дає підстави говорити про їх дискурсивну калейдоскопічність, і про метафоричну дифузність концепту [4, с. 113]. Ева Гредель також вважає, що метафори чи метафоричні зразки ніколи не є лише частиною тексту, вони завжди – невеличка частина дискурсу [14, с. 46].

Мета наукової розвідки – виявити мовні засоби метафоричної профілізації концепту PARTNERWAHL.

Досліджуваний нами концепт профілізується в мові за допомогою вільних та сталих словосполучень. Вільні словосполучення зберігають самостійні значення складників і припускають їхню варіативність, а сталі характеризуються втратою або послабленням незалежності компонентів і відповідають за функцією цілісної єдності слову [5, с. 668].

Лексема *Partnerwahl* утворює багато різних словосполучень, які засвідчують метафоричну профілізацію досліджуваного нами концепту. Розглянемо приклади вживання як композиту *Partnerwahl*, так і його складових *Partner* та *Wahl*. Словосполучення імені концепту, тобто лексеми *Partnerwahl*, допомагають з'ясувати нам, що абстрактне поняття (*Partnerwahl* – абстрактний іменник) конкретизується вживанням:

- а) дієслів, які позначають конкретні дії: *treffen, vollziehen, überlassen, prägen, stehen, sein, haben, beeinflussen, schwer/leichtfallen, sich beschäftigen mit, kosten, führen zu, bestehen, verlaufen,*

б) якісними та відносними прикметниками: *ausgezeichnet, bevorstehend, bewusst, richtig, klug, konventionell, gut, (un)glücklich, gelungen, günstig, letzt, männlich, möglich, überraschend, fair, falsch, frei, freiwillig, individuell, ehelich, entscheidend, echt, neu, leicht, schlecht, schwer, schwierig, sorgfältig, objektiv, privat, patriarchal, passend, töricht, weiblich, wichtig, wirklich* [13; 18].

Проаналізуємо також словосполучення лексеми *Wahl*, яка виступає гіперонімом до іменника *Partnerwahl*. Це слово сполучується, як з дієсловами, які конкретизують його значення, так і з прикметниками та числівниками, які уточнюють його. Усі словосполучення ми можемо розділити на дві групи:

1. Сталі словосполучення:

а) сталі ідіоматичні словосполучення – *erste/zweite/dritte Wahl*;

erste Wahl – *ausgesucht, ausgewählt, ausgezeichnet, de luxe, erstklassig, exquisit, fein, hervorragend, hochwertig, kostbar, qualitätvoll, sehr gut, überdurchschnittlich, überragend, unübertrefflich, unerschwinglich, unschätzbar, von besonderer Güte, von bester Qualität, vortrefflich, vorzüglich; (geh.): [aus]erlesen, edel; (bildungsspr.), delikat, exklusiv, exzellent, non plus ultra, super;*

zweite Wahl – *nicht besonders gut* (не особливо хороший, добрий): *Wie findest du den Sekt? – Ausgesprochen zweite Wahl, würde ich sagen. Sie müssen doch jetzt einen neuen Mann für den Posten benennen ... Warum sollen sie ihm sagen, dass er zweite Wahl ist?* [10, с. 1031; 12, с. 836; 18; 21].

б) сталі неідіоматичні словосполучення:

die Wahl haben, j-n vor die Wahl stellen, j-m die Wahl lassen, in die Wahl kommen, in die (engere) Wahl gezogen werden, frei/geschickt/nicht zimperlich in der Wahl sein, vor der Wahl stehen, zur Wahl stehen, Wahl treffen, noch in der Wahl stehen, die Wahl steht j-m frei, die Wahl fällt leicht/schwer [11].

У словнику фразеологізмів та крилатих виразів під редакцією Дудена вираз *erste Wahl*: тлумачиться так: *das Beste, die Besten – Diese Perlen sind*

erste Wahl, für unsereins unbezahlbar Es waren lauter junge Leute ... Leute der ersten Wahl, denn wenige können ein Jagdflugzeug erfolgreich bedienen [12, с. 836]. *Nicht gerade erste Wahl sein* означає не найкращої якості (стосовно також претендентів на руку і серце, кандидатів, політиків [22, с. 1688-1689]. Цей вираз походить з мови купців, де вибір означав групу, клас, сорт товару, але згодом він набуває переносного значення і вживається тоді, коли йдеться про людину, тобто процес і результат вибору уособлені в об'єкті вибору, наприклад:

Sollte ich tatsächlich seine erste Wahl sein? – запитує сама себе німкеня та авторка книги „Auf Männerfang“ Крістіане Гагн і тут же дає відповідь на своє питання, виходячи зі свого попереднього досвіду із цим партнером і прораховуючи, що ж його спонукало чи мотивувало знову їй зателефонувати і зустрітися з нею: *Das kann ich mir beim besten Willen nicht vorstellen. Ich vermute, dass ihm entweder seine eigentliche Begleitung abgesprungen ist, oder er eine günstige Übernachtungsmöglichkeit braucht* [15, с. 95]. У словосполученні *nur zweite Wahl sein* – вказувалося теж здебільшого на неналежну якість товару, а з часом відбувся перенос на людину та її недоліки.

2. Вільні словосполучення – *freie, keine, andere, leichte, schwere, schwierige, richtige, gute, kluge, schlechte, engere, überraschende, eigene ... Wahl* [13]:

Eva hatte keine andere Wahl – Adam auch nicht [8]. На основі таких прикладів ми можемо говорити про метафоричну профілізацію концепту PARTNERWAHL, який уподібнюється концепту LEBEWESSEN (живій істоті):

a) яку можна зустріти – *Partnerwahl treffen*:

Treffen Sie noch heute die richtige Partnerwahl [7];

Die Nachricht klingt nach starkem Tobak für die Männerwelt: Wissenschaftler haben Belege dafür gefunden, dass Frauen bei der Partnersuche die entscheidende Wahl treffen [25];

b) на яку можна впливати/мати вплив – *Partnerwahl beeinflussen/Einfluß auf die Partnerwahl haben*:

Die Partnerwahl wird durch unterschiedlichste Faktoren beeinflusst... [16].

Im Nachhinein weiß ich, dass mein Vater-Bild einen enorm großen Einfluss auf meine Partnerwahl hatte [9];

c) дія якої може бути правильною/неправильною, доброю/поганою:
richtige/falsche Partnerwahl:

Die richtige Partnerwahl braucht die Kenntnis der ursprünglichen Umgebung [17];

d) яка може відчувати біль, муку: *Partnerwahl – Wahl der Qual:*

Eheliche Entwicklung: Das Resultat der Qual der Wahl war die Wahl der Qual [8].

Також досліджуваний концепт ототожнюється з предметом – GEGENSTAND:

a) який можна поставити (*stellen*), мати (*haben*), виграти (*gewinnen*);

b) що може бути легким (*leicht*), важким (*schwierig/schwer*), надзвичайно складним (*hochkompliziert*), правильним (*richtig*), добрим (*gut*), поганим (*schlecht*) та інше:

Im Folgenden finden Sie die vier wichtigsten Kriterien für eine gute Partnerwahl. Den Ausdruck „richtige“ Partnerwahl vermeide ich, da er vermuten lässt, dass es nur eine richtige Partnerin auf dieser Welt gibt, die es zu finden gilt [19].

Концепт PARTNERWAHL може імплікувати метафору LIEBE:

Wähle deine Liebe und liebe dann deine Wahl – вибери свою любов, а потім люби свій вибір [8] – тобто вибір партнера, як надзвичайно важливе рішення в житті людини, повинно відбуватися не тільки раціонально, а ще й не менш важливими є почуття, про які не слід забувати і потім.

PARTNERWAHL асоціюється також часто у свідомості людей з вигодою NUTZEN, про що засвідчують такі приклади, де досліджуваний концепт виражений імпліцитно:

Solltest du einmal heiraten, so nimm den Verleger, nicht den Dichter – якщо ж ти все-таки колись одружишся, то візьми собі (за чоловіка) видавця, а не поета [8].

Окрім вигоди матеріальної важливою може бути рівність у релігійних поглядах, тобто людина тут вибирає серед своїх однодумців, сподіваючись таким чином отримати підтримку і розуміння, як найвищу цінність:

Für einen Gläubigen kommt bei der Wahl des Ehepartners nur ein Gläubiger in Frage [23, с. 22].

PARTNERWAHL може уподібнюватися до планування бюджету BUDGETPLANUNG, якщо все добре розрахуєш, то матимеш певну стабільність, проте це не завжди і не всім однаково вдається, а помітним стає лише через певний час, коли вже може бути пізно:

Die Partnerwahl ist wie eine Budgetplanung: ob man richtig liegt, merkt man erst, wenn es eh schon zu spät ist [8].

PARTNERWAHL – це завжди ризик – RISIKO і, навіть, партнерство – приватне чи ділове, містить у собі потенційну небезпеку:

Partnerwahl ist und bleibt ein Risiko – und auch eine Partnerschaft – privat oder geschäftlich birgt immer wieder mal das eine oder andere Gefahrenpotenzial [24].

Отже, очевидним є той факт, що у свідомості німецького етносу існують різні підходи до вибору партнера, що цей вибір може бути легким і важким, правильним чи неправильним, його можна зустріти, виграти, він може відбуватися як через кохання, так і через вигоду, може приносити муки, усі ці приклади засвідчують існування асоціативно-образного складника концепту PARTNERWAHL.

Література:

1. Лакофф Дж. Метафори, которими мы живем : пер. с англ. / Дж. Лакофф, М. Джонсон ; под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 256 с.
2. Пасик Л. А. Об'єктивація та дискурсивна профілізація концепту PARTNERWAHL/ВИБІР ПАРТНЕРА (на матеріалі німецької мови): дис. ... канд. філол. наук. : 10.02.04 – германські мови / Пасик Людмила

- Адамівна. – Запоріжжя, 2016. – 240 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://phd.znu.edu.ua/page/dis/02_2016/Pasyk_dis.pdf
3. Пименова М. В. Концептуальные исследования. Введение / М. В. Пименова, О. Н. Кондратьева. – М. : Флинта : Наука, 2011. – 176 с.
 4. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
 5. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.
 6. Современная политическая лингвистика / Э. В. Будаев, М. Б. Ворошилова, Е. В. Дзюба, Н. А. Красильникова ; [отв. ред. А. П. Чудинов]. – Урал. гос. пед. ун-т. – Екатеринбург, 2011. – 252 с.
 7. AcademicPartner [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.academicpartner.ch/Partnerwahl_ch
 8. Aphorismen.de : Aphorismen, Zitate, Sprüche und Gedichte [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.aphorismen.de/>
 9. Brigitte.de [Electronic resource]. – Mode of access : <http://bfriends.brigitte.de/foren/uber-das-kennenlernen/65029-einfluss-des-vaters-auf-partnerwahl.html>
 10. Duden. Das Synonymwörterbuch. – 4. Aufl. – Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zürich : Dudenverlag, 2007. – 1104 S.
 11. Duden. Die deutsche Rechtschreibung [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.duden.de/>
 12. Duden. Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik. – 2., neu bearbeitete und aktualisierte Auflage. – Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zürich : Dudenverlag, 2002. – 960 S.
 13. DWDS : Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.dwds.de/>
 14. Gredel E. Diskursdynamiken : Metaphorische Muster zum Diskursobjekt Virus / Eva Gredel. – Berlin ; Boston, Mass. : De Gruyter, 2014. – 269 S.

- 15.Hagn Ch. Auf Männerfang. 33 verrückte, halsbrecherische und ambitionierte Versuche, den Mann fürs Leben zu finden : ein Selbstversuch / Christiane Hagn. – Berlin : Schwarzkopf&Schwarzkopf Verlag GmbH, 2011. – 296 S.
- 16.Heilpraxisnet.de [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.heilpraxisnet.de/naturheilpraxis/viele-faktoren-beeinflussen-die-partnerwahl-9014870.php>
- 17.KathTreff [Electronic resource] – Mode of access : <https://www.kathtreff.org/blog/partnerwahl/>)
- 18.KollokationenWörterbuch. Feste Wortverbindungen des Deutschen. Kollokationenwörterbuch für den Alltag [Electronic resource]. – Mode of access : <http://colloc.germa.unibas.ch/web/woerterbuch/>
- 19.Kunst der Verführung – Erfolg bei Frauen [Electronic resource]. – Mode of access : <http://kunstderverfuehrung.com/die-wichtigkeit-der-partnerwahl.html>
- 20.Lakoff G. Auf leisen Sohlen ins Gehirn. Politische Sprache und ihre heimliche Macht / G. Lakoff, E. Wehling. – Heidelberg : Carl-Auer Verlag, 2008. – 184 S.
- 21.Lutz R. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten : [in 3 Bänden] / Röhrich Lutz. – Band 2: Hanau-Saite. – Freiburg ; Basel ; Wien : Verlag Herder, 1991. – 1274 S.
- 22.Lutz R. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten : [in 3 Bänden] / Lutz Röhrich. – Band 3 : Salamander–Zylinder. – Freiburg ; Basel ; Wien : Verlag Herder, 1991. – 1910 S.
- 23.Rempel P. Partnerwahl aus biblischer Sicht / Peter Rempel. – Bielefeld : CMV, 2006. – 2. Auflage. – 62 S.
- 24.Spuren [Electronic resource]. – Mode of access : <http://spuren.ch/content/blogs/single-ansicht-blog/datum////riskante-partnerwahl.html>)
- 25.Tagesspiegel [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.tagesspiegel.de/weltspiegel/frauen-treffen-entscheidende-partnerwahl-studie-ueber-fastdating/596434.html>